

Edebiyat nasıl değerlendirilir?

Engin Erkiner tarafından yazıldı
Çarşamba, 16 Aralık 2020 18:17 -

Bir edebiyatçıyla ilgili taciz iddiasının gündeme gelmesi edebiyatın nasıl değerlendirilmesi gerektiği üzerinde yeniden durulmayı gerektiriyor.

Edebiyat kurmacadır, kıstasları vardır; bunları iyi olarak yerine getiren iyi edebiyatçıdır. Şu veya bu özelliği kötü olabilir, insanlar haklı olarak bu kötü özelliğe kızabilir hatta teşhir edebilir ama bu durum kişinin kötü edebiyatçı olduğu anlamına gelmez.

Kendimden başlayarak birkaç örnek vereyim.

İlk öykü kitabım 1985'te yayınlandığında endişeliydim. Eğer, açıkça söylenmese bile, kötü yazıyorsun anlamında değerlendirmeler yapılırsa edebiyatı bırakacaktım. Burada benim için önemli olan edebiyattan anlayanların yapacağı değerlendirmelerdi. Örgütteki yoldaşlara sorsam hepsi çok beğenecekti ama bunun pek anlamı bulunmuyordu.

Öykü yazdığımı duyan Fethi Savaşçı yayınlanmadan önce okumak istemiş, ben de göndermiştim. "Hiç fena değil; kurgu ve karakterler yerli yerinde" gibisinden değerlendirme yapmış sadece benim öz Türkçe kelimeleri az kullanmama takılmıştı. Olabilir, mesela yaşam yerine hayat demeyi severim ve bunun gibi örnekler...

Kitap yayınlandıktan sonra Fakir Baykurt'un **Yazın**'da yayınlanan Umut Veren Öyküler değerlendirmesi geldi. "İlk kitaba hiç benzemiyor," diyordu.

Mükemmel olmayabilir ama demek ki yapabiliyorum.

Fakir Baykurt'un yazısını en sonda bulabilirsiniz.

Edebiyat nasıl değerlendirilir?

Engin Erkiner tarafından yazıldı
Çarşamba, 16 Aralık 2020 18:17 -

İkinci öykü kitabı 1986'da yayınlandı. On yıl sonra iki kitaptan seçtiğim öyküleri birleştirip Türkiye'de Taşınamayan Özgürlük adıyla yayınlanmasını sağladım. Kitaptaki son öykü 1995 yılında yazılmış. Sonrasında edebiyatla ilişkim azaldı. Bir örgütte Avrupa sorumlusu ol, iki politik dergiye her ay birisi uzun teorik yazı olmak üzere yazı yaz, iki ayda bir **Yazın**'ı yayınla, iki aylık Avrupa dergisi

Avr

upa'da

Emek

'i yayınla, çalış ve bir de üniversiteye başla... Fazlası olmaz. Bazı uğraşları bırakmak gerek, geçici bile olsa...

Şimdi tekrar başlıyorum diyebilirim. Neler üretebilirim, planını da yaptım ama plan bir şeydir üretim başkadır, bakalım nasıl olur?

Politik olarak aktif bir insan olabilirsiniz ama buradan edebiyatta da iyi olacağınız sonucu çıkmaz. Sosyoloji bilginiz iyi olabilir ama buradan iyi edebiyat üretebileceğiniz sonucu çıkmaz.

1989 ve 1992'de iki de romanım yayınlanmıştı, atlamayayım...

İlki bence vasat bir romandı ama çok ilgi çekti, iki baskı yaptı: **Yolun Sonu**. Bu kitabı ve diğer romanı www.enginerkitaplar.org da bulabilirsiniz.

[www.engin](http://www.enginerkitaplar.org)

Tekrarlarsam, edebiyatın farklı kıstasları vardır ve bu konuda genellemelerden kaçınmak gerekir.

Orhan Pamuk sosyalist değildir diye onu iyi yazar bulmayan ciddiye alınmaz. Başka bir alandan çıkılarak üretilen edebiyat kötülenemez.

Bugün bir arkadaşla konuşurken Knut Hamsun örneğini verdi. **Açlık** adlı romanı tanınmıştır

Edebiyat nasıl değerlendirilir?

Engin Erkiner tarafından yazıldı
Çarşamba, 16 Aralık 2020 18:17 -

ama Nazileri desteklemiş bir yazardır. Okurları da savaştan sonra bu tutumunu protesto etmiştir. Bunlar anlaşılabilir ama ne Nazileri desteklemiş olması ve ne de okur protestosuyla karşılaşması onun büyük yazar olmasını dışlamaz.

Politik ve ahlaki tutum düşünceye ve edebiyata doğrudan yansımaz. Bazen arasanız da nasıl yansıdığını bulamazsınız.

Martin Heidegger 20. yüzyılın büyük filozofları arasındadır ve Nazileri desteklemiştir. Türkçeye

Varlık ve Hiçlik

adıyla çevrilen kitabı yüzyılın önemli felsefi yapıtları arasında sayılır. Heidegger'den esinlenen filozoflarından birisi Sartre'dır ve ikisinin politik görüşleri birbirine zıttır.

Demek ki adamın Nazileri desteklemiş olması felsefesini görünür şekilde etkilememiş.

Heidegger'in politik tutumundan hareketle felsefesini eleştirmek çapsizlik örneğidir.

Lejyon öyküsünü yayınlamamın ardından birkaç övücü değerlendirme aldım. Yazan kişiler edebiyattan anlıyorlar, kullandıkları kıstaslardan belli oluyor. Bu durumda sırayla birkaç öyküyü daha yayınlayabilirim demektir: Taşınamayan özgürlük, Nikaragua'ya kaçan kadın, Hemşeri, Kimsenin katılmadığı yürüyüş gibi...

Fakir Baykurt'un yazısı bundan sonradır.

Umut Veren Öyküler

Fakir Baykurt*

Engin Erkiner'in ilk kitabı "**Bir İşçinin Dönüşü**"nden söz ederken, hem çekingen, hem de mutluyum. Biliriz ki birçok ilk kitap birer "hiç"tir. Bunların çok azı, olgunluk döneminde yazılmış olanlar kadar etkilidir. Yazılar, övgüler sadece gönül almak içindir. Elimdeki kitapta ise son derece soylu özellikler görüyorum. Sanki yıllarca öykü yazmış, gazeteciliğe ya da eleştirmenliğe kaymamış, yazının bu en zor dalı öyküde kalarak küçük oylumlar içinde hem kendisiyle, hem sözcüklerle boğuşmayı seçmiş güçlü bir yazar karşısında olduğumuzu düşünüyorum.

Çekingenliğim,

Erkiner'in gençliğinden

geliyor. Öyle gençler gördük ki, ilk oklarını atıp kaldılar. Ya hiçbir şey olmadılar, ya da dergiciliğe, gazeteciliğe geçerek çekilip gittiler öykü alanından. Acaba bu da onlardan mı olacak? Onlardan olacaksa bunca umut niye? Niçin hattâ bu yazı?

Kitaptaki öyküleri ele alarak bu duygularımın gerekçesini belirtmem gerekiyor. Öykülerin sekizi de Almanya'daki emekçilerimiz üstüne. Türkiye'den bir buçuk milyon insan çeyrek yüzyıldır, karasabandan, kağından kalkarak, şıkır şıkır işleyen fabrikalara geçti. Dar zamanda hızlı otoyollardan akarak mini bilgisayarlar çağına atladılar. Şimdi onlar çok boyutlu bocalamalarla ayakta durmaya, var kalmaya çabalıyorlar. Kabullenmedikleri bambaşka değerler ve değersizlikler içerisinde kendilerini korumaya çalışıyorlar. Ataları dedeleri bol güneşli kırlarda, ak karla kaplı yaya yolculuklarda, dayanışmalı, saygılı rahatlık ve rahatsızlıklarda yaşamışlardı. Kendilerinin çocukluğu, gençliği, hattâ evlilikleri aynı koşullarda geçmişti. Birden işte fabrika, işte grev, işte işçi sınıfının uluslararası dayanışması denildi onlara. Kendilerinden tam bir katılma istenildi. Bu arada katılmanın da ilerisinde büyük adımlar atabilmişler gibi, bol yumruklu, savsözlü öyküler romanlar, tiyatrolar yazıldı haklarında.

Engin Erkiner

, Alman sendikasının kararlaştırdığı, ama sonu uzlaşmayla biten bir grevi alıyor. Greve katılmak isteyen işçilerin arasında grev mrev düşünmeyip, hemşerilerinden ayrı, bir telörgünün deliğinden sızarak, çifte ücretle çalışmayı seçen, kendi deyişiyle "eli çalışmaya mahkûm" Mehmet'i karşımıza çıkarıyor. Yurda dönmeden bir kamyon daha alması gerekiyor onun. Öncü işçiler

Edebiyat nasıl değerlendirilir?

Engin Erkiner tarafından yazıldı
Çarşamba, 16 Aralık 2020 18:17 -

dışlıyorlar onu. Onların ki ekmeden biçmeye kalkma tavrı oluyor. Yaşamında o ne yoksunluklar çekti! Artık bir daha çekmesin. Kalan yıllarını rahat geçirsin. Çocukları da rahat yaşasınlar. Bu “tek başına kurtuluş” düşleri içindeki tipi seçip, şişirmesiz bir öykü çıkaran yazarın okurları aldatmayan, düş gücüne yaşlanıp “olumlu kişi”ler anlatmaya yeltenmeyen, daha başka bir deyişle, olumsuz tipi anlatmanın zorluklarına katlanan, böylece daha çok umut veren yazarı ilk anda kutlamak istiyor insan. Öykünün kusurlarını araştırma gereği duymuyoruz hiç. Hattâ yazı makinesiyle dizilmiş, bir sürü yazım ve dil yanlısı içeren, çok kırmızı kapaklı kitabı ilk ele alıfta duyduğumuz güvensizlik birden uçup gidiyor. Mehmet, “Eh bir kamyon eksik oluversin! Ben dönüyorum! Almanya sizin olsun!” deyip dönüyor yurda. Aklınca mutlu olacak. Ötekiler grevi sürdürüyor. Onların çoğu kalacak belki. Kolay mı dönmek?

Bunun kadar etkili, aynı zamanda öğretici bir öykü de “**Kimsenin Katılmadığı Yürüyüş**”tür. Irkçılığa, yabancı düşmanlığına karşı düzenlenmiştir bu yürüyüş. Tutucu hükümetin çıkardığı “Zimmerman Yasası”na karşı bir ses çıkmalıdır. Ama hani nerde katılması gerekenler? Erkekler kahvede kağıt oynuyor, kadınlar pencere perdelerinin arasından bakıp çekiliyorlar. Köln Radyosu’nda bir bayan öğretmen konuşuyor. Konu biçki dikiş kurslarıdır. Kölece bir ortamda sessizliği seçen emekçiler. Yürüyüş gerekli. Acaba niçin katılmıyorlar? Koca bir kitle bu derece bilinçsiz mi? Yoksa şimdiye kadar yapılan öncü çalışmalarda derecesiz yanlışlar yapıldı da ondan mı geri çekiliyorlar? Uzun yıllar o kadar çok hızlı devrimcilerimiz oldu ki! İnsanı ciddi olarak düşünmeye çağırın bir öykü...

Erkiner’in öyküleri Almanya’daki işçi sınıfı öyküleri hem de. Sadece soyut olarak işçiyi almıyor ele. Onları öteki aile bireyleriyle, toplumsal ve fiziksel çevreleriyle bir arada anlatıyor. Ele aldığı kişiler, durumlar ve sorunlar oldukça somut...

En çok üzerinde durduğu konulardan biri de ikinci kuşak kızları. Bu konuda üç öyküsü var.

Edebiyat nasıl değerlendirilir?

Engin Erkiner tarafından yazıldı
Çarşamba, 16 Aralık 2020 18:17 -

Kenan, Nurten'i iğfal etmiş. Önce seviyordu belki. Sonra caymış. Bir yandan da övünürmüş şurda burda. "Temizle namusunu!" diyor ana babası. Kız ne yapsın? Ona göre çözüm Kenan'ı öldürmektir. Çıkıyor evden. Tramvay'da hem gidiyor, hem de öyküyü anlatıyor. Kızını "cesur" bilirdi babası. İnsanlar, böyle düşünülen bir "tarih" içinde yaşıyorlar.

Erkiner'in öyküleri bir bakıma bugünlerin bir tarihidir, evet! İşte Kuran kursuna katılmaya ve kapalı gezmeye zorlanan bir başka kız. Taşıta biniyor, boynu, göğsü, kolu kalın kalın giysilerle kapalı. Terliyor. Sadece o değil, başka kızlar da böyle baskı altında. Bunlardan biri çıtlıyor: "Evde böyle giyinirsin, taşıta binince üstündekileri atarsın! Rahat rahat gezer dolaşırsın. Kursa varırken yeniden giyinirsin..." Almanya'da namus önemli değildir. Ama bir Türk kızı namusunu korumalıdır. Ana babayı, ağabeyi rahatlatıcı en iyi çare budur. 38 numara pabuç giymiş 41 numara ayak gibi sıkıntılı bir yaşam. Bir geçiş döneminin sıkıntılarıdır bunlar...

Meral, Türk ve İtalyan arkadaşlarıyla bir yaş gününe katılmış. Babasını, ağabeyini almış bir telâş. "Bir şey yapmadık! Telâşlanacak ne var?" diyor. Ama kim dinler? Evet şimdi yok, hep böyle başlar, sonra birden bire rezillikler kaplayıverir dünyayı. Nasıl temizleriz pisliği? Namus elden gidince sonra nasıl geri gelir? Onun için yükle kızı otomobile. Televizyonu da yükle. Güya bozulmuş. Onartmaya gidiyorlar. Münih'ten öteye, daha doğrusu yurda uzanan hızlı otoyola düşüyorlar.

Birbirinden çarpıcı yaşam kesitleri koyuyor önümüze yazar. Bunlar içinde "Çocuk" adlı öykü hem gereğinden çok uzun, hem de başı sonu ilgisiz ayrıntılar içeriyor. Gerçekte güzel olan öz, son derece başarısız yazılmış. Yazar bana bir ara düş kırıklığı yaşattı. Ama usta işi "Hemşeri" öyküsü, yiten umutlarımı geri getirdi. "Çocuk"ta ana baba çalıştığı için, Almanlar tarafından bakılan bebeğin sonradan hem de mahkeme kararıyla Almanlara geçişi anlatılıyor. "Hemşeri" ise, izne giderken otomobili bozulan, onarım için bir hemşeri arayan Samsunlu Recep'in

Edebiyat nasıl değerlendirilir?

Engin Erkiner tarafından yazıldı
Çarşamba, 16 Aralık 2020 18:17 -

öyküsüdür. Herkes gazlamış gidiyor. Yitirilecek saniye yok. En az bir düzine Samsunlu var otoyolda. Kimi görüyor durmuyor, kimi görmezlikten geliyor. Almanya koşullarında tümü de hayırsız olmuş hemşerilerin. Avrupa yeyip bitirmiştir kimliklerini. Birden ama bir otomobil durur. O da yurda gitmektedir. Samsunlu değildir. Kendisi gibi Dormund'ludur. Plâkaları aynıdır. Yeni hemşeridir o... Ortalık aydınlanıverir. Çevreyle birlikte, geç ve güç de olsa, bilinç de değişmektedir.

Böyle akı karası dengeli kesitleri, başarılı öykü yapıları içinde veren yazarın yeni yapıtlarını okuyabilecek miyiz? Kendisi yurttan Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ni bitirmiş. Frankfurt'ta yaşıyor. Birkaç kez görüştük rastlantıyla. Duisburg'da yaptığımız Edebiyat Akşamları'na katıldı birkaç kez. Birkaç kez de söz alıp konuştu. Edebiyatı hafife almayı, iyi okumuş, iyi hazırlanmış olmasından geliyor. Bunun kanıtı, yazdıklarının bir bölümü şimdiye kadar yazılmış konular olsa bile, bunları yazılmamış açılarla ele almasında belli. Kitabın dizgisini kendisi yapmış. Dizgi yanlışları, tıpkı yazım ve anlatım yanlışlıkları gibi kendisindedir. Gönül bunların hiç olmamasını diliyor. Avrupa'da yazılarımız yanlışsız çıkmalı artık. Dili, yazarlığa sıvanan, sıvanmayan herkes doğru kullanabilmeli. Bunları önemli sayıyorum. Çünkü öykülerin hem içerikleri, hem de dil ve anlatım gücü yönünden okura verdiği umut hayli yüksektir. Bir ilk kitapta bulunabilecek umuttan da fazla hattâ... Bu kadar güzel ilk öyküleri bize veren **Engin Erkiner**, bir gün öyküyü bırakırsa diye korkuyorum. Onun yurttan, ya da yurt dışında emekçileri anlatmayı başarıyla sürdürmesini diliyorum.

Bu yazım bir eleştiri yazısı olmaktan çok, bir selâmlama yazısıdır. Selâmlıyor ve devamını diliyorum.

Yazın, Sayı 16, 1985